

А. О. Савенко
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (Україна)

НІНА ФЕДОРІВНА КЛИМЕНКО: АПОСТОЛ ПРАВДИ І НАУКИ

В уяві та пам'яті багатьох людей, які особисто знали Ніну Федорівну Клименко (22 жовтня 1939 р. – 30 серпня 2018 р.), вона постає в образі посланця, провісника, котрий в слушний час опиняється поруч і скеровує на шлях, що згодом самій людині видаватиметься єдино можливим, обраним за покликом власного внутрішнього голосу. Можна лише дивуватися тій духовній силі особистості, що дозволяє на якусь коротку мить перевтілюватися на внутрішній голос іншої людини.

Така могутність духу народжується після долання численних обставин, плавання бурхливими хвилями житейського океану, коли знання стають далеким маяком, а науковий метод – картою, вивчення якої відсуває на другий план проблеми та негаразди, що навчає зовсім іншому ставленню до себе та до людей: вимогливості від себе та від інших, що спонукає робити надзусилля, та людяності, яка в кожній людині цінує її неповторність, а тому – допомагає людині знайти ключ до себе, повірити у власні сили, піднімає тих, хто спіткнувся, наснажує тих, хто зневірився.

На долю Ніни Федорівни випало чимало випробувань, тих, які ще з часів античності ставали предметом уваги людської думки, що загартовують характер, а, головне, дають можливість сформулювати власну систему цінностей. Родина Клименків пережила жахиття Другої світової війни, окупацію, повоєнні злиденні роки, які

проте гуртували людей, підкреслювали високу ціну людської щирості, гідності, відтінювали заздрість, підступ, лицемірство. Певно, саме тоді сформувалося одне з етичних правил Ніни Федорівни: зважати передусім на те, як людина ставиться до інших людей, скільки альтруїзму містить людська душа. Зокрема, з цим пов'язана дивовижна скромність Ніни Федорівни, яка завжди применшувала значущість власних наукових здобутків, постійно наче нагадуючи своїм учням: "любіть не себе в науці, але науку в собі; завжди критично ставтеся до досягнутих результатів, знаходьте мужність не лише визнати недостатність власних знань, але не спинитись, склавши руки, а надолужити те, чого бракує, адже – "Дивних багато в світі див, найдивніше із них – людина".

Наука для Ніни Федорівни була і ареною неспинних змагань, і місцем відпочинку, і храмом, до якого людина приходиться із вічними питаннями, а йде – з вічними відповідями. Після закінчення у 1961 р. Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка та недовгого періоду роботи в Українському товаристві дружби та культурних зв'язків із зарубіжними країнами, де вона звідала і радості, і скорботи, що несе перекладацький фах, Н.Ф. Клименко вступає до аспірантури Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, обираючи для своїх наукових пошуків новостворений напрям структурно-математичної лінгвістики. Саме з Академією наук пов'язується основні етапи наукового зростання Ніни Федорівни, визначальні події та здобутки на ниві загального мовознавства, україністики та елліністики. 1970 р. Ніна Федорівна успішно захищає кандидатську дисертацію на тему "Система афіксального словотворення сучасної української мови", в якій вона вивчає словотвірну систему за допомогою нових на той час структурних та формально-логічних методів, зокрема, використовуючи аплікативну породжувальну модель С.К. Шаумяна. Вона встановлює міру реалізації словотвірного потенціалу афіксальної системи сучасної української мови, причини відсутності в мові теоретично можливих слів. Участь у дослідницьких проектах відділу структурно-математичної лінгвістики дозволяє Ніні Федорівні 1984 р. підготувати та успішно

захистити докторську дисертацію на тему "Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові", в якій вона дослідила в контексті творення складних слів взаємодію різних мовних підсистем – морфемної, лексичної, граматичної, словотвірної та "переконливо обґрунтувала висновок про те, що в творенні складних слів яскраво виявляють себе типологічні риси української мови як мови флективної з провідною роллю синтетизму в її номінації" [1, 26–27].

Ніна Федорівна Клименко бере участь у наукових проектах, що заклали основи комп'ютерної та корпусної лінгвістики в Україні. У 70-х-80-х рр. минулого століття українські структуралісти зосередилися на застосуванні лінгвостатистичних методів для дослідження української художньої прози та реалізації проекту укладання частотного словника цього функціонально-стильового різновиду української мови, що вийшов друком у двох томах 1981 р. в академічному видавництві "Наукова думка". Корпус словника містить частотні характеристики слів активного лексикону, зафіксованого в текстах української художньої прози 1950–70-х рр. і є важливим науковим інструментом, що дає підстави зробити низку висновків про українськомовну картину світу зазначеного періоду.

Лексикографія була однією з найбільших наукових пристрастей Ніни Федорівни; вона постійно упорядковувала списки лексем до слівників майбутніх словників, поповнювала контексти вживань, розробляла принципи упорядкування словникової статті, які практично буде втілювати очолювана нею група упорядників-лексикографів. До словників, в упорядкуванні та науковому редагуванні яких взяла участь Ніна Федорівна, належать: "Частотний словник сучасної української художньої прози" (т. 1–2; К., 1981), "Обернений частотний словник сучасної української художньої прози" (К., 1998), "Словник афіксальних морфем української мови" (К., 1998), "Новогорецько-український словник" (К., 2003, 2-е видання 2005), "Шкільний словотвірний словник сучасної української мови" (К., 2005), "Українсько-новогорецький словник" (К., 2008), "Граматичний словник української літературної мови: Словозміна" (К., 2011).

Одним із найбільших здобутків очолюваного Ніною Федорівною Клименко відділу структурно-математичної лінгвістики стало формування генерального реєстру українських слів, "на основі якого за допомогою комп'ютера було укладено новий для української і в цілому для слов'янської лексикографії частотно-валентний "Словник афіксальних морфем української мови", в якому всебічно було описано 817 українських афіксів: 145 префіксів та 672 суфікси" [1, 30]. Свої теоретичні напрацювання в галузі мовознавства Ніна Федорівна використала під час роботи над колективною енциклопедичною працею "Українська мова", що була видана на початку ХХІ ст., де їй належать близько 130 статей про персоналії науковців та проблеми словотворення та морфеміки української мови.

Якщо україністика була першим науковим крилом Ніни Федорівни Клименко, її другим крилом була елліністика. Знайомство Ніни Федорівни з грецькою мовою відбулося у далеких 60-х роках минулого століття, коли під началом своїх улюблених учителів – проф. А.О. Білецького та доц. Т.М. Чернишової – вона вивчала новогрецьку мову в першій експериментальній групі студентів КНУ імені Тараса Шевченка, а згодом взяла участь у діалектологічних експедиціях на Донеччину, метою яких був опис та вивчення унікального румейського діалекту греків України. Саме Ніна Федорівна втілила в життя заповітну мрію А.О. Білецького та Т.М. Чернишової та заснувала 1999 р. кафедру елліністики, що поступово перетворилася на головний центр підготовки неоелліністів в Україні. За одне десятиліття кафедра організувала ефективну роботу на трьох освітньо-кваліфікаційних рівнях, випускаючи бакалаврів, магістрів та кандидатів наук зі спеціальності "новогрецька філологія". Вона підготувала 12 аспірантів, що захистили дисертації з неоелліністичною проблематикою та продовжують наукові студії в університетах України та Греції. Ентузіазм Ніни Федорівни, залюбленої в грецьку мову, запаливав її студентів, що були готові брати участь в усіх заходах, ініційованих своєю Вчителькою, чи це була конференція, чи круглий стіл, чи супровід грецьких гостей, чи переклад на бізнес-форумі. Вона

по-справжньому вміла показати Елладу, як, за словами поета Одиссеаса Елітиса, "світ –такий малий, такий Великий".

У передмові до колективної монографії "Неперервна філологія: класичні, візантинологічні та неоелліністичні студії в Україні ХХ століття", написаній Ніною Федорівною спільно з автором цієї статті, напрямок майбутніх досліджень у царині неоелліністичних студій в Україні сформульований так: "Метою досліджень українських неоелліністів є контрастивне вивчення сучасної української та новогрецької мов та їхнього функціонування в межах відповідних лінгвокультур (особливості структури та способів реалізації різних функціональних стилів новогрецької мови, шляхи формування та способу функціонування новогрецького лексикону, вираження етнокультурної специфіки текстами, породженими в новогрецькій лінгвокультурі), дослідження особливостей їхнього функціонування в межах ширшого європейського культурного простору в синхронії та діахронії, різні аспекти взаємовпливів цих мов на сучасному рівні (мовна ситуація у відповідних діаспорах, питання культурної ідентичності) тощо" [2, 9–10].

Ніна Федорівна відійшла в засвіти, залишивши чимало планів на стадії формування. Це і статті до нової колективної монографії українських неоелліністів, що мала підсумувати результати досліджень українських неоелліністів за 2010–2020 рр., і статті до "Короткого новогрецько-українського фразеологічного словника" та "Новогрецько-українського словника лінгвістичних термінів", і розділи до збірки граматики новогрецької та української мов, задум, що хвилював Ніну Федорівну ще зі студентських років.

Вогонь, що запалила наша Вчителька, буде освітлювати шлях новим поколінням українських елліністів. Вона житиме у своїх працях, її Слово продовжитиме лунати до всіх, хто одного разу вирішить вирушити дорогою, яка веде до знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біобібліографія вчених України: Ніна Федорівна Клименко / НАН України, Інститут української мови. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 2-е вид., доп. – 128 с.

2. Неперервна філологія: класичні, візантиністичні та неоеелліністичні студії в Україні ХХ століття / Н. Клименко, У. Головач, Л. Павленко, А. Савенко, А. Ясіновський. – Львів: Вид-во Львівської Політехніки, 2014. – 269 с.

Надійшла до редколегії 03.12.18

С. Б. Фокін

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (Україна)

РОКСОЛАНА ПЕТРІВНА ЗОРІВЧАК (1934–2018)

Викладачі, студенти, аспіранти, перекладачі глибоко сумують з приводу великої і непоправної втрати: 16 жовтня 2018 року пішла з життя Роксолана Петрівна Зорівчак, яка для багатьох була не лише колегою, викладачем і керівником, а й другом, побратимом, духовним наставником; натхненна праця Роксолани Петрівни стала взірцем для вчених, учнів, колег; її відданість ук-

раїнській науці сприяла створенню перекладознавчої школи, яку знають і в Україні, і за кордоном; наукова строгість, непохитна воля, вражаюча самовідданість, величезний гуманізм і титанічна праця – ті якості, що до останнього моменту характеризували її сильну особистість, яка стала уособленням перекладознавства в Україні, її активним рушієм і потужним чинником гуртування вчених.

Роксолана Петрівна Зорівчак (8 листопада 1934 р. – 16 жовтня 2018 р.) – доктор філологічних наук, професор, член Вченої ради, член та заступник голови Науково-технічної рад Львівського національного університету імені Івана Франка,